

DIDAKTISKĀS SPĒLES SAISTĪTĀS RUNAS ATTĪSTĪBAI BĒRNIEM AR VALODAS TRAUČĒJUMIEM

Didactical Games for Speech Development for Children with Language Disorders

Galina Rubahova

Rīga preschool educational institution, Latvia

Abstract. *Speech takes a very important place in the development of a child, and the development of other mental functions depends on it. Therefore, it is very important to pay attention to the development of the child's speech in time and to prevent disorders.*

The aim of the article is to evaluate the effect of the didactic game developed by the author on the development of connected speech in children with language disorders, based on the analysis of theoretical literature.

In the article analyzes theoretical aspects of language development, includes language development preconditions, language development disorders' causes (reasons) and the activities of preschool educational institution in promoting the development of a child's speech, and didactical plays and games importance children speech development, as well as offered by author made game "Create a sentence".

Empiric part describes research methodology, analyzes children skills before and after one month using of didactic game "Create a sentence" game, analyzes results of parents' questionnaire.

In conclusion summarized results of research.

Keywords: *children with language disorders, didactical games and plays, preschool teacher, speech and language disorders.*

IEVADS

Introduction

Lai dzīvotu un iekļautos sabiedrībā, cilvēkam nepieciešama viena no svarīgākajām prasmēm – mācēt komunicēt ar citiem cilvēkiem. Daļu no informācijas komunikācijas laikā cilvēks nodod neverbāli (ar žestiem, mīmiku), bet lielākā daļa informācijas tiek nodota ar īpašo prasmī, kas raksturīga tikai cilvēkiem. Šī prasme ir valoda. Ar valodas palīdzību bērns iegūst sākotnējo un nozīmīgāko informāciju par apkārtējo vidi, apgūst citas iemaņas, kas nepieciešamas tālākai attīstībai, dalās savās emocijās utt..

Ne visiem bērniem valodas attīstība norit viegli. Ar valodas attīstības problēmām saskaras aptuveni 7% pasaules iedzīvotāju (Forrest, Gibson, Halligan, & Clair, 2020), savukārt izrunas traucējumi ir visizplatītākais traucējums, ar to saskaras 3,4 – 3,8 % bērnu (Torres, Fuentes-López, Fuente, &

Sevilla, 2020). Latvijā 2020./2021. mācību gadā ar valodas traucējumiem pirmsskolas izglītības iestādēs bija 2365 bērni (CSP, 2021).

Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstības jautājumiem pievērsušies daudzi pētnieki (Brumbach & Goffman 2014; Forrest et al., 2020; Petty, 2016; Tomele, 2022; Torres et al., 2020 u.c.), uzsverot, ka jo agrāk tiek pamanītas problēmas un sniegta palīdzība, jo labāks rezultāts tiek sasniegts. Arī pirmsskolas izglītības skolotājam jābūt izpratnei par bērna valodas attīstību, jāizprot, kad bērna valodas attīstībā nepieciešams logopēda atbalsts, un kādas iespējas pastāv valodas attīstības traucējumu novēršanai pirmsskolā.

Raksta mērķis – pamatojoties uz teorētiskās literatūras analīzi, novērtēt autores izstrādātās didaktiskās spēles ietekmi uz saistītās runas attīstību bērniem ar valodas traucējumiem.

Metodes: teorētiskās literatūras analīze, novērošana.

Valodas attīstība bērniem ar valodas traucējumiem *Language development for children with language disorders*

Valodas pamatfunkcija ir komunikācija, kad valoda ir kā saziņas līdzeklis. Saziņas mērķis var būt sociālo kontaktu uzturēšana, informācijas apmaiņa. Valodas apguve ir viens no pirmsskolas vecuma bērna galvenajiem uzdevumiem. Tās apguve atkarīga no daudziem nosacījumiem: vides valodas, sociālās vides, labsajūtas ģimenē, individuālajām īpašībām, bērna zinātkāres un aktivitātes (Fenson et al., 2007).

Valoda nav iedzimta cilvēka spēja. Tā veidojas un attīstās, pamatojoties uz centrālo nervu sistēmu - pakāpeniski, izveidojot cēloņsakarību starp redzi, dzirdi un motoru receptoriem. Valoda veidojas, nobriestot centrālajai nervu sistēmai. Spējai sazināties, valodas un runas attīstībai ir nepieciešami labvēlīgi fizioloģiskie apstākļi: stabila centrālās nervu sistēmas (turpmāk CNS) darbība, laba dzirde, redze, anatomiski pareizas runas veidošana, kā arī laba apkārtējā sociāla vide. I.Blūmentāle, I.Kalēja, I.Klatenberga, S.Kušķe un A.Vabale (2014) ir analizējušas bioloģiskos un sociālos priekšnosacījumus, kas ietekmē valodas attīstību (1.tabula).

1.tabula. *Valodas attīstības priekšnosacījumi* (autores veidots pēc Blūmentāle et al., 2014)

Table 1 *Preconditions for language development* (made by author based on Blūmentāle et al., 2014)

Bioloģiskie (iekšējie, endogēni)		Sociālie (ārējie, eksogēni)	
Bērna fiziskā attīstība un veselība	Motoro un psihisko funkciju attīstība, kuras pamatā ir CNS darbība	Valodas vide	Verbāla saziņa, Vecāku runas pielāgošana bērna vajadzībām
Runas orgāni	Anatomiski izveidojušies un runai pielāgoti perifērie runas orgāni		
Dzirdes analizators	Klausās, uztver valodas skaņas un ritmu, intonāciju, pauzes, skaļumu, vārdus	Saskarsme un mijiedarbība	Komunikācijas procesa apguve, Vārdu nozīmes izpratne, Kontekstam atbilstošas runas izpratne
Redzes analizators	Redz mutes, lūpu kustības, žestus		
Imitācija, atdarināšana	Nervu šūnām CNS piemīt īpašība atdarināt kustību modeļus		

Dzimšanas brīdī bērnam jau ir pietiekami attīstīts dzirdes aparāts, lai viņš varētu sākt veidot idejas par apkārtējiem trokšņiem, skaņām, kā arī par runu un valodu (Friedrich et al., 2015; Pelucchi et al., 2009; Werker et al., 2012). Laba dzirde nodrošina iespēju apgūt valodu.

Valodas izpratne bērnam veidojas, klausoties citos, uztverot apkārtējās skaņas un runas ritmu, intonāciju un pauzes, un izceļot vārdus no runas plūsmas. Bērniem ir pārsteidzoša spēja atdarināt. Imitācija vai atdarināšana ir CNS darbības veids (Blūmentāle et al., 2014). Bērns atdarina citu cilvēku uzvedību, darbības modeļus, jo centrālās nervu sistēmas nervu šūnas atkārti darbības modeļus. Atdarinot un atkārtojot mutes kustības, sejas izteiksmes un skaņas, bērns pamazām saglabā atmiņā dažādas skaņas un vārdu piemērus, kurus viņš dzird apkārt. Tas norāda uz sociālās vides nozīmību valodas attīstībā.

Valodas attīstībai, kā arī bērnu intelektuālajai un emocionālajai attīstībai nepieciešams, lai apkārtējā valodas vide būtu nodrošināta ar attīstības iespējām, attīstošu potenciālu. Attīstošais potenciāls nozīmē apkārtējo runas bagātību, bērna aktivitāšu daudzveidību valodas mācīšanas procesā un viņa individuālās mācīšanās spējas. Bērna valodas attīstība atkarīga arī no bērna komunikācijas ar pieaugušajiem un vienaudžiem – komunikācijā ar vienaudžiem bērni biežāk izmanto sarežģītākus teikumus nekā komunikācijā ar pieaugušiem, biežāk izmanto īpašības vārdus, kas raksturo ētisko un emocionālo attieksmi pret

cilvēkiem, priekšmetiem un parādībām, kā arī izmanto vietas un darbību formas apstākļu vārdus (Fenson et al., 2007). Bērna leksika saziņā ar vienaudžiem tiek raksturota ar lielāku mainīgumu, jo vienaudzis ir partneris, saziņā ar kuru bērns it kā pārbauda visu iegūto saziņā ar pieaugušiem.

Ne mazāk svarīgs nosacījums ir bērna saziņa ar pieaugušiem. Šajā aspektā pieaugušā runai tiek izvirzītas īpašas prasības. Piemēram, skolotāja runa ir imitācijas paraugs, tāpēc tai jābūt paraugam visos parametros: gramatiski pareizai, intonatīvi izteiksmīgai, ne skaļai, ne ātrai, precīzai un lakoniskai. Svarīga nozīmē ir pedagoga runas intonācijai un izteiksmībai. Ir atklāts, ka sākotnēji pirmsskolnieks sāk atpazīt un attiecīgi reaģē tieši uz intonāciju. Intonācijas nabadzība negatīvi ietekmē vārdu nozīmes apguves attīstību un aktīvā vārdu krājuma apguvi. Valoda rodas no vajadzības izteikties, bet vajadzībai izteikties pamatā ir dažādas motivācijas. Runas motivācijas esamība nozīmē, ka bērnam ir ne tikai domas un jūtas, kuras bērns var izteikt, bet viņam gribas ar to padalīties, t.i., viņam ir iekšējais pamudinājums izteikt savas domas un jūtas. Mācīt bērnu runāt nozīmē veidot tā valodu (Voroshina, 2020).

Pirmsskolas bērna valodas attīstību ietekmē klausīšanās prasmes, uzmanības, motorikas attīstības līmenis, intelektuālā izaugsme, emocionālā attīstība, saziņa un komunikācija. Pirmsskolas vecumā pastāvīgi mainās saziņas saturs, motīvi, komunikatīvās prasmes. Bērnam ir selektīva attieksme pret pieaugušajiem, sākot pakāpeniski apzināties savu izturēšanos pret tiem: kā tie pret viņu izturas un ko pieaugušie no viņa sagaida (Kalvāns, 2018).

Valoda dod mums iespēju sazināties, izpētīt apkārtējo pasauli un dod priekšstatu par sevi, attīsta domāšanu un prasmi socializēties. Tomēr ne visiem bērniem valoda attīstās atbilstoši normai. Tā kā raksta autore strādā pirmsskolas izglītības iestādē, uzmanība tiek pievērsta bērnu valodas traucējumu cēloņu noskaidrošanai.

Valodas traucējumi var būt primāri vai sekundāri. Pastāv uzskats, ka tie ir biežāk zēniem nekā meitenēm (Sharp & Hillenbrand, 2008). Latvijā oficiālā statistikas liecina, ka 2020./2021. mācību gadā 2365 bērniem jeb 2,8% no kopējā pirmsskolas vecuma bērnu skaita bija diagnosticēti valodas traucējumi (CSP, 2021), tomēr jāņem vērā, ka ne visiem bērniem šie traucējumi tiek savlaicīgi konstatēti. G.Tomele (2022) min, ka Liepājas pirmsskolas izglītības iestādēs 2020./2021. m.g. 42,94 % bērnu tika konstatētas dažāda veida valodas attīstības problēmas, un šim skaitlim esot tendence pieaugt.

Valodas attīstības traucējumiem var būt iekšējie un ārējie cēloņi.

Pie iekšējiem iemesliem pieskaitāmi:

- galvas kausa smadzeņu traumas;
- attīstības vai domāšanas traucējumi;
- dzirdes problēmas vai tās zudums auss infekciju dēļ;
- fiziski defekti vai problēmas, kas ietekmē runu, piemēram, vilka rīkle, vai zaķa lūpa.
- nervu bojājumi vai traucējumi, kas piedalās runas veidošanā (Becker & Sovak, 1981).

No ārējiem cēloņiem var izdalīt šādus:

- ekoloģiskas situācijas pasliktināšanās;
- joda vai flora deficīts konkrētā rajonā;
- grūtniecības patoloģiju skaita palielināšanās;
- dzemdību traumu skaita palielināšanās;
- bērnu veselības novājināšanās un bērnu saslimstības palielināšanās;
- dažādi sociālie iemesli (Ruzskaja & Rejnstejn, 2000; Tomele, 2022).

Bērnu runas traucējumus palielina šādi riski:

- attīstības traucējumi, piem. autisms;
- ģenētiskie traucējumi, kā dauna sindroms;
- dzirdes zudums;
- centrālas nervu sistēmas traucējumi, tādi kā cerebrālā paralīze;
- bērni ar biežām auss infekcijām;
- fiziskas problēmas, kā zaķa lūpa vai aukslējas;
- pārāk bieža īkšķa zīšana, vai māneķļa izmantošana (Barbosa et al., 2009);
- zems vecāku izglītības līmenis;
- atbalsta trūkums mājas apmācībā (Ruzskaja & Rejnstejn, 2000).

Uzmanība tiek pievērsta valodas traucējumu sociāliem iemesliem. Vispirms jāatzīmē valodas un runas kultūras pazemināšanās sabiedrībā kopumā. Bērni bieži dzird ne tikai nepareizi formulētu valodu, bet arī neliterāras izteiksmes. Daudzos gadījumos nevēlamas sekas atstāj televīzija vai cita komunikatīva konteksta saturs. Uzmanība tiek pievērsta bērniem, kuriem valodas attīstība nenorit atbilstīgi vecumposmam tādēļ, ka ģimenē ir nabadzīga valodas un komunikācijas vide: šo bērnu valodas attīstība ievērojami atpaliek no vienaudžu no labvēlīgākas valodas vides, tas rada lielu risku, ka viņi nerasniegs savu potenciālu pieaugušo

dzīvē, jo valodas attīstība un tās kvalitāte tieši saistīta ar visām kognitīvajām darbībām (Beard, 2018).

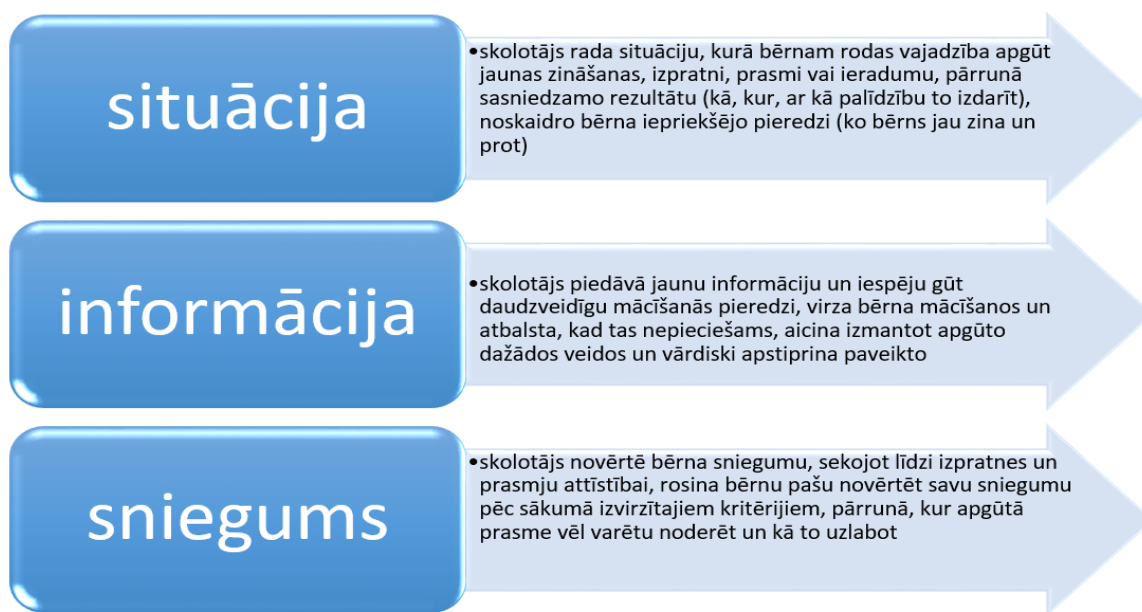
Neatbilstoša valodas vide un audzināšana arī var būt par iemeslu bērnu valodas traucējumiem. Šajā gadījumā mazs bērns nav spējīgs uztvert dzimtās valodas skanējumu, skaņu artikulācijas veidus, viņam veidojas nepareiza vai neprecīza valodas skanējuma uztvere. Tas noved pie skaņu izrunas traucējumiem.

Runas traucējumi (pareiza skaņu un vārdu izruna, skaļums un runas temps, ritms, tembrs, pauzes, loģiskais uzsvars), kas parādās pirmsskolas vecumā, tālāk var izraisīt virkni sekundāro runas traucējumu: fonētiskas dzirdes nepietiekamu attīstību, burtu, zilbju vai skaņas vārdus analīzes veidošanas aizturi, bērna vārdu krājumu nabadzību, dzimtās valodas gramatiskas apguves traucējumus (Bondarenko, 1991; Tomele, 2022). Jebkurš runas traucējums var atspoguļoties bērna uzvedībā vai darbībā kopumā. Valodas traucējumi ietekmē bērna personalizācijas dimensiju, īpaši it pašnovērtējumu un paštēlu, emocijas, uzvedību un attieksmi, arī emocijas, kas ir būtiska bērnības personības attīstības sastāvdaļa (Pânișoară, Ghiță, Lazăr, & Făt, 2019). Tomele (2022) uzsver, ka nepieciešams bērnam sniegt nepieciešamo atbalstu, lai sekmētu viņa valodas attīstību, ja tas netiek darīts, vēlākajos attīstības posmos pazemināsies mācību sasniegumi, tā rezultātā var veidoties vispārēji mācīšanās, uzvedības un psihoemocionāli traucējumi. Ja bērns nespēj sevi pierādīt mācībās, viņš savu potenciālu īsteno citā veidā, iespējams pat veicot kriminālas darbības. Tāpēc ir ļoti svarīgi rūpēties par savlaicīgu bērnu runas attīstību, pievērst uzmanību tās pareizībai un tīrībai.

Bērna valoda veidojas pēc pieaugušā valodas parauga un ir atkarīga no pietiekošas valodas prakses, un viens no galvenajiem pirmsskolas pedagogu uzdevumiem ir sekot bērna attīstībai atbilstoši bērnu vecumam, kā arī strādāt individuāli ar bērnu, lai tas neatpaliek savā attīstībā no citiem vienaudžiem. Tādēļ svarīgi izprast, kādā veidā iespējams sekmēt bērna ar valodas traucējumiem saistītās runas attīstību. Tādēļ tiek analizēta pirmsskolas pedagoga un vecāku loma bērna valodas attīstībā, didaktisko spēļu un rotaļu nozīme saistītās runas attīstībai bērniem ar valodas attīstības traucējumiem, raksturota arī raksta autore izveidotā didaktiskā spēle "Izveido teikumu".

Pirmsskolas skolotājas darbība bērna valodas attīstības veicināšanai *Preschool teacher's work to promote children's language development*

Pamatojoties uz kompetenču pieejas pirmsskolas mācību programmu (Skola 2030, 2019), darbā ar bērniem pirmsskolas skolotāja darbību raksturo trīs pamatjēdzieni: situācija, informācija un sniegums (1. attēls).

1.attēls. Pirmsskolas skolotāja darbība (autores veidots pēc Skola2030, 2019)
Figure 1 Pre-school Teaching (made by author based on Skola2030, 2019)

Katram bērnam ir savs individuāls temps, lai sasniegtu rezultātus. Mērķtiecīga, uz rezultātu sasniegšanu vērsta bērna darbības plānošana iespējama tikai tad, kad bērņā veidojas patiesa izpratne un interese par izglītības saturu, kā arī veidojas ilgtspējīgas prasmes un iemaņas mācību procesā (Skola2030, 2019).

Skolotāju mijiedarbībai ar bērniem pirmsskolas izglītības procesā ir liela nozīme, tomēr attiecībā uz bērniem ar valodas traucējumiem tai piemīt sava specifika. Lai ieinteresētu verbālai darbībai bērnus ar valodas traucējumiem, nepieciešamas nestandarta pieejas, individuālās programmas, individuālas vai nodarbības mazās grupās. Pateicoties speciālās izglītības programmai, metodēm, speciālo mācību līdzekļu un uzskatāmo didaktisko materiālu izmantošanai, kā arī ciešai savstarpējai sadarbībai starp logopēdu, skolotāju un vecākiem, tiek sasniegti augsti korekcijas rezultāti darbā ar bērniem, kuriem ir konstatēts valodas traucējums.

Valodas apguves grūtības, ar kurām var saskarties bērns, ilgtermiņā ietekmē ne tikai valodas, bet arī psiholoģisko un personības aspektu attīstību, akadēmiskos un sociālās uzvedības rezultātus, šo grūtību pārvarēšanai nepieciešama aktīva apkārtējās vides un ģimenes līdzdalība korekcijas procesā (Problemy rechevogo ontogeneza i dizontogeneza, 2017; Qi et al., 2020). Tiek uzsvērts, ka bērniem nepieciešams mācību atbalsts, kas veicina valodas prasmes attīstību. Emocionālais atbalsts, ko sniedz pirmsskolas skolotājs, pozitīvi ietekmē bērnu sociālās prasmes un mazina uzvedības problēmas. Emocionālais atbalsts attiecas uz pozitīvo emocionālo klimatu un ietver skolotāja cieņu, pozitīvu attieksmi pret bērniem, iekļautību, kad skolotāji mijiedarbojas ar bērniem un reaģē uz viņu vajadzībām (Mashburn et al., 2008; Qi et al., 2020).

Skolotājs rosina bērnu iesaistīties strukturētajās spēlēs. Nepieciešamo un atbilstošo vidi organizē skolotājs, laiku, kas nepieciešams strukturētajām spēlēm (lomu spēle, teatralitāte, noformējums) plāno iepriekš. Strukturētajās spēlēs īstenojas pašvirzīta mācīšanās, bērns darbojas patstāvīgi. Ja bērna patstāvīgā darbība tiek pārtraukta, ļoti grūti mudināt bērnu uz sadarbību, jo to veicina tikai bērna pārliecība, ka darbība netiks pārtraukta. Pārtraukta doma nevar attīstīties. Bērna un pieaugušā (skolotāja, vecāku) mijiedarbībā, kur pieaugušais ir paraugs un rotaļu biedrs, bērns apgūst dialogrunu, runājot un darbojoties kopā dažādās situācijās (2.attēls).

2.attēls. *Mijiedarbības “bērns – pieaugušais” norise (autores veidots pēc Stangaine 2014)*
Figure 2 *Child-adult interaction (made by author based on Stangaine 2014)*

Var secināt, ka skolotājam jākoncentrējas uz bērna stimulēšanu un motivēšanu konkrētai darbībai, to rūpīgi jāsaplāno un jāsniedz nepieciešamais mācību un emocionālais atbalsts, un jāorganizē atbilstošo vidi, lai bērna darbības process būtu nepārtraukts. Tas ietekmē beigu rezultātu. Skolotājam nepieciešams atšķirt didaktisko spēli no citām spēles formām. Izmantojot spēli, skolotājs nedrīkst aizmirst, ka spēlējoties bērns apmierina savas pamatvajadzības, apgūst tādas aktivitātes kā darbs un mācības, attīstās un veidojas kā personība. Rotaļnodarbība ir galvenais darbības veids pirmsskolā, skolotājam bērnu rotaļnodarbību organizēšanā jābūt atbildīgam, paļaujoties uz pedagoģijas pamatzināšanām. Ja skolotājam piemīt izpratne par spēlēm un to nozīmi, var sasniegt augstus rezultātus darbā ar bērniem.

**Didaktiskās spēles nozīme saistītās runas veidošanai bērniem
ar valodas traucējumiem**

***The role of didactic play in children's connected speech with language
disorders***

Didaktiskās spēles un rotaļas ir viens no pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas un mācīšanas līdzekļiem. Spēles un rotaļas bērniem ir gan mācības, gan darbs, gan nopietna audzināšanas forma. Rotaļdarbībā bērns iepazīst krāsas, formu, materiāla īpašības, telpiskās attiecības, skaitliskās attiecības, augus, dzīvniekus.

Didaktiskās spēles iekļaušana mācību procesā ir viens no veidiem, kā palīdzēt bērnam ar runas attīstības traucējumiem, jo spēles procesā bērni vieglāk apgūst jauno materiālu, padarot nodarbības izklaidējošākas, ieinteresējot un motivējot bērnu mācību darbībai. Spēlē realizē mācību (skolotājs) un spēles (bērnu) mērķus. Ļoti svarīgi, lai abi mērķi papildinātu viens otro un nodrošinātu programmas materiāla apguvi. Didaktiska spēle ir vērtīgs līdzeklis garīgas aktivitātes audzināšanā, tā aktivizē psihiskos procesus, izsauc pirmsskolnieka dzīvo interesi par zināšanas procesam. Spēle palīdz padarīt jebkuru mācību materiālu aizraujošu, izsauc bērnos dziļu gandarījumu, stimulē darbību, atvieglo zināšanu apgūšanas procesu (Stangaine, 2014).

Spēles un rotaļas bērniības vecumā – norma. Bērnam jāspēlē, pat ja viņam ir nopietnas darīšanas. Bērnu iekšējās vajadzības pēc aktīvām nodarbībām atspoguļojas spēlē, kā arī spēle ir apkārtējas dzīves izzināšanas līdzeklis. Spēlēs

un rotaļās bērni bagātina savas jūtas un dzīves pieredzi, veidojot attiecības ar vienaudžiem un pieaugušiem (Andreev, 2012), notiek komunikācija, kas ir būtisks priekšnoteikums optimālai kognitīvai adaptācijai izglītības un sociālajām vajadzībām (Pânișoară, 2019).

Runu attīstošas didaktiskas spēles stimulē arī bērna intelektuālo attīstību, tostarp valodas attīstību. Bagāts vārdu krājums nozīme arī plašāku, elastīgāku, daudzveidīgu un dziļu domāšanu. Vārdi stimulē jauno domāšanas modeļu rašanos, izveido asociācijas (Markus, 2007, 141), kas ilgtermiņā sekmē vispusīgu bērna attīstību un iekļaušanos sabiedrībā

Didaktiska spēle “Izveido teikumu”

Didactic game “Make a Sentence”

Lai sekmētu bērnu valodas attīstību, tika izstrādāta didaktiskā spēle saistītās runas attīstībai pirmsskolas bērniem. Spēli var izmantot gan strādājot grupās, gan individuāli, pirmsskolas rotaļnodarbībās un ģimenes lokā. Spēles pamatā ir mācību metode, kura paredz teikuma veidošanu, kā arī teikumu vairākkārtēju atkārtošānu, panākot to automātisku lietošanu. Spēlējoties un atkārtojot vienus un tos pašus vārdus, tiek apgūts lietvārdu vienskaitlis un daudzskaitlis, skaitļa vārdi no 1 līdz 5 un īpašības vārdi, to saskaņošana ar lietvārdiem. Uzdevumus labāk pildīt pēc kārtas, jo tie ir savstarpēji saistīti un to sarežģītība pakāpeniski pieaug. Spēlei ir vairāki soļi. Katrā solī teikumus jāapgūst tā, lai bērns tos izrunātu automātiski, daudz nedomājot, un tikai tad var pāriet pie nākamā soļa. Spēles gaitā nepieciešama skolotājas (vai vecāka) klātbūtne, lai kontrolētu bērnu atbildes un pēc nepieciešamības labotu tās. Atkarībā no bērnu skaita, vecuma un viņu saistītās runas attīstības līmeņa spēli var pārveidot, papildināt.

Spēles mērķis: sekmēt bērnu ar valodas traucējumiem saistītās runas attīstību.

Uzdevumi:

- attīstīt pareizu runu;
- vingrināt bērnu veidot teikumus ar gramatiski pareizu struktūru;
- paplašināt un nostiprināt vārdu krājumu;
- nostiprināt prasmi pazīt priekšmetu krāsu, skaitu, un zināt to nosaukumus;
- attīstīt domāšanu un patstāvīgumu;

- rosināt interesi par gadalaiku pazīmēm.

Spēlei ir 4 soļi, katram no tiem ir savs apakšmērķis.

1.solis. Attīstīt prasmi izmantot lietvārdus vienskaitlī un daudzskaitlī pareizā locījumā.

2.solis. Attīstīt prasmi saskaņot īpašības vārdus ar lietvārdiem pareizā skaitlī un locījumā.

3.solis. Attīstīt prasmi saskaņot skaitļa vārdus ar lietvārdiem.

4.solis. Attīstīt prasmi izmantot skaitļa vārdu un īpašības vārdu saskaņošanu ar lietvārdiem vienskaitlī un daudzskaitlī pareizā locījumā.

Spēles gaita:

1.solis

Apakšmērķis: attīstīt prasme izmantot lietvārdus vārdus vienskaitlī un daudzskaitlī pareizā locījumā.

Veidot teikumus no trim vārdiem. Uz galda izlikt paklājiņus (dzeltena un oranža krāsa) ar trim jautājumiem (3. attēls). Trīs jautājumi – 3 vārdi.

Jautājumam “Ko dara?” vienmēr atbildēs vārds “zīmē”, bet pirmais un pēdējais vārds mainīsies.

Zīmēt var: mamma, tētis, brālis vai zēns, māsa vai meitene. Bet ko viņi zīmēs, izliek skolotāja.

Skolotāja izliek kartiņas, un izdala 3 akmentiņus, kurus bērni liks zem attēliem, nosaucot vārdus, t.i. 3 vārdi – 3 akmentiņi. Skolotājā izvieto kartiņas (4. attēls) un piedāvā bērnam atbildēt uz jautājumiem. Kamēr bērns iegaumēs teikumu veidošanas algoritmu, skolotāja palīdz bērnam ar jautājumiem, pievēršot uzmanību akmeņu skaitām bērna rokās (2. tabula). Bērns pasaka 2-4 teikumus un padot akmentiņus nākamajam dalībniekam.

3.attēls. Paklājiņi dzeltena un oranža krāsa ar trim jautājumiem (autores veidoti)

Figure 3 Yellow and orange mats with three questions (made by the author)

4.attēls. *Paklājiņi dzeltena un oranža krāsa ar izvietotām kartiņām (autores veidoti)*
 Figure 4 *Yellow and orange mats with cards on them (made by the author)*

2.tabula. **Bērna vēlamā atbilde**

Table 2 *Child's preferred answer*

Kas?	Ko dara?	Ko?
Meitene •	zīmē •	sauli. •

2.solis

Apakšmērķis: attīstīt prasme īpašības vārdus saskaņošanu ar lietvārdiem vienskaitļi un daudzskaitļi pareizā locījumā.

Veidot teikumus no četriem – pieciem vārdiem. Uz galda izlikt paklājiņus ar jautājumiem dzeltena un sarkana krāsa (5. attēls). Skolotājā izvieto vēlamās kartiņas (6. attēls) un piedāvā bērnam atbildēt uz jautājumiem. Kamēr bērns iegaumēs teikumu veidošanas algoritmu, skolotāja palīdz bērnam ar jautājumiem, pievēršot uzmanību akmeņu skaitām bērna rokās. Bērna vēlamā atbilde (3.tabula).

5.attēls. *Paklājiņi dzeltena un sarkana krāsa ar jautājumiem (autores veidoti)*
 Figure 5 *Yellow and red mats with questions (made by the author)*

6.attēls. **Paklājiņi dzeltena un sarkana krāsa ar izvietotām kartiņām** (autores veidoti)
Figure 6 **Yellow and red mats with cards on them** (made by the author)

3.tabula. **Bērna vēlamā atbilde**

Table 3 **Children's preferred answer**

Kas?	Ko dara?	Kādu?	Ko?
Meitene	zīme	dzeltenu	sauli.
•	•	•	•

Īpašības vārds nosauc priekšmetu vai dzīvu būtņu pazīmes, ir saistīts ar lietvārdu un bagātina bērnu valodu.

3.solis

Apakšmērķis: attīstīt prasme skaitļa vārdu saskaņošanu ar lietvārdiem.

Veidot teikumus no četriem vārdiem. Uz galda izlikt paklājiņus ar jautājumiem dzeltena un violela krāsa (7. attēls). Skolotājā izvieto vēlamās kartiņas (8. attēls) un piedāvā bērnam atbildēt uz jautājumiem. Bērna vēlamā atbilde (4. tabula).

7.attēls. **Paklājiņi dzeltena un violela krāsa ar jautājumiem** (autores veidoti)
Figure 7 **Yellow and purple mats with questions** (made by the author)

8.attēls. *Paklājiņi dzeltena un violeta krāsa ar izvietotām kartiņām (autores veidoti)*
 Figure 8 *Yellow and purple mats with cards on them (made by the author)*

4.tabula. **Bērna vēlamā atbilde**

Table 4 *Child's preferred answer*

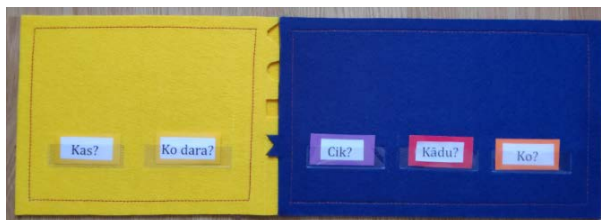
Kas?	Ko dara?	Cik?	Ko?
Meitene	zīme	vienu	sauli.
●	●	●	●

Skaitļa vārds nosauc priekšmetu vai dzīvu būtnu skaitu. Kartiņas vizuāli palīdz apgūt skaitļu 1-5. Bērniem kuriem ir grūtības ar ciparu nosaukumu var piedāvāt atbildes “viens” vai “daudz”.

4.solis

Apakšmērķis: attīstīt prasmi izmanto skaitļa vārdu, īpašības vārdus saskaņošanu ar lietvārdiem vienskaitļi un daudzskaitļi pareizā locījumā.

Veidot teikumus no 5-6 vārdiem. Uz galda izlikt paklājiņus dzeltena un zila krāsa (9. attēls). Skolotājā izvieto vēlamās kartiņas (10. attēls) un piedāvā bērnam atbildēt uz jautājumiem. Bērna vēlamā atbilde (4. tabula).

9.attēls. *Paklājiņi dzeltena un zila krāsa ar jautājumiem (autores veidoti)*
 Figure 9 *Yellow and blue mats with questions (made by the author)*

10.attēls. Paklājiņi dzeltena un zila krāsa ar izvietotām kartiņām (autores veidoti)
Figure 10 Yellow and blue mats with cards on them (made by the author)

4.tabula. Bērna vēlamā atbilde

Table 4 Child's preferred answer

Kas?	Ko dara?	Cik?	Kādu?	Ko?
Meitene	zīmē	vienu	dzeltenu	sauli.
●	●	●	●	●

5.solis

Viss aukstākais līmenis, kad bērnam tiek piedāvāts kartiņas ar jautājuma zīmēm, ar vairākiem īpašības vārdiem (11.attēls). Bērna vēlamā atbilde (5.tabula).

11.attēls. Paklājiņi dzeltena un zila krāsa ar izvietotām kartiņām (autores veidoti)
Figure 11 Yellow and blue mats with cards on them (made by the author)

5.tabula. Bērna vēlamā atbilde

Table 5 Child's preferred answer

Kas?	Ko dara?	Cik?	Kādu?	Kādu?	Ko?
Meitene	zīmē	vienu	lielu	dzeltenu	sauli.
●	●	●	●	●	●

Didaktiskās spēles un rotaļas ir viens no pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas un mācīšanas līdzekļiem. Bērns mācās spēlējoties un spēlējas mācoties, jo spēle ir viena no pamatdarbībām bērnu vecumā, un viņš to prot vislabāk. Ar spēles un rotaļas palīdzību bērns apgūst apkārtējo pasauli, to trūkums negatīvi ietekmē personības veidošanas.

Metodoloģija

Methodology

Tika veikts pētījums par valodas attīstības traucējumu novēršanas iespējām pirmsskolā, izmantojot autores veidoto didaktisko spēli “Izveido teikumu”. Pētījuma bāzi veido: X pirmsskolas izglītības iestādes 5 bērni ar valodas traucējumiem, 5 bērnu vecāki un 1 pirmsskolas skolotāja, un eksperte – pirmsskolas metodiķe. Iegūtie dati tika analizēti programmā SPSS.

Pētījumā sākumā, pirms tika uzsākta pedagoģiska darbība, izmantojot autores izstrādāto didaktisko spēli “Izveido teikumu”, notika vecāku un skolotāju anketēšana. Vecākiem tika piedāvāts atbildēt uz jautājumiem, kuros redzama viņu izpratne par problēmām, viņu bērnu novērtējums, kā arī vecāku izpratne par didaktisko spēļu pielietošanas nepieciešamību runas traucējumu novēršanā.

Skolotājai tika piedāvāts novērtēt bērnu vēlmes spēlēt didaktiskās spēles un bērnu ar valodas traucējumiem prasmes teikumu veidošanā, par katru bērnu tika aizpildīta atsevišķa anketa. Tāda paša anketa tika piedāvāta pēc aprobācijas. Anketas bija trīs vienādi jautājumi, noslēgumā anketa tika papildināta un tika iestrādāts ceturtais jautājums. Iegūtie dati tika kodēti un apstrādāti programma SPSS. Kronbaha alfa testa rezultāti liecina, ka gan vecāku anketai ($\alpha=,792$), gan skolotāju anketai ($\alpha=,819$) $\alpha>,7$, tas liecina, ka anketām ir laba iekšējā saskaņotība.

Aprobācijas laikā tika organizētas sarunas ar vecākiem un tika skaidrots, kas ir darīts un kam nepieciešams pievērst uzmanību. Tā kā pētījums notika pandēmijās laikā, komunikācija ar vecākiem notika “Zoom” platformā. Pētījumā beigās vecāku atbildes un skolotāju atbildes tika skatītas, izmantojot Vilkoksona testu.

Rezultāti

Results

Analizējot skolotāju anketas Vilkoksona testa rezultātus konstatētas statistiski nozīmīgās atšķirības jautājumā *Kad bērns redz kartiņas ar bildi, bērns izmanto pilnus teikumus tās aprakstīšanai?* ($p=,039$), detalizēta atbilžu analīze liecina, ka pozitīva dinamika saistītās runas attīstībā vērojamā visiem pieciem bērniem.

Kaut arī jautājumā *Kad viņam uzdod uzvedinošus jautājumus, bērns atbild?* netika konstatēts statistiski nozīmīgās atšķirības ($p=,059$), rangu tabulas analīze liecina, ka četros no pieciem gadījumiem vērojamā pozitīva dinamikā. Arī jautājumā *Cik vārdus teikumā bērns izmanto bildes aprakstīšanai?* netika konstatētas statistiski nozīmīgās atšķirības ($p=,059$), bet arī šajā gadījumā rangu analīze liecina, ka četros no pieciem gadījumiem vērojamā pozitīva dinamika. Bērni izmanto divas vai trīs vārdus bildes aprakstīšanai, pirms pētījuma tas bija tikai viens vārds.

Vilkoksona testa rezultāti ļauj secināt, ka autore izstrādātā spēle “Izveido teikumu” ir viens no pedagoģiskiem rīkiem, ko var izmantot, lai attīstītu saistītu runu bērniem ar valodas traucējumiem pirmsskolā.

Vecākiem un skolotājam tika piedāvāts atbildēt uz četriem līdzīgiem jautājumiem, saistībā ar bērna prasmi teikumu veidošanā. Pētījumā beigās vecāku atbildes un skolotāju atbildes tika skatītas izmantojot Manna-Vitneja testu. Rezultāti apkopoti 6.tabulā.

Pētījuma sākumā jautājumā *Kad bērns redz kartiņas ar bildi, bērns izmanto pilnus teikumus tās aprakstīšanai?* tika konstatētas statistiskas nozīmīgas atšķirības ($p=,02$) starp vecāku un skolotāju atbildēm. Vecāki daudz augstāk novērtē bērnu prasmi aprakstīt attēlu (Mean Rank 7,6) nekā skolotāja (Mean Rank 3,4). Statistiski nozīmīgas atšķirībās ir arī atbildēs uz jautājumu *Cik vārdus teikumā bērns izmanto bildes aprakstīšanai?* ($p=,05$). Arī šajā gadījuma vecāki bērnu prasmi novērtē augstāk (Mean Rank 7,0) nekā skolotājs (Mean Rank 4,0). Iegūtie rezultāti ļauj pieņemt, ka, iespējams vecāki ne tik kritiski vērtē bērnu runu, viņiem tā liekas daudz saprotama un augstākā līmenī nekā tā ir patiesība. Skolotājs to salīdzina ar pieņemtu normu, tāpēc tas vērtējums ir zemāks.

6.tabula. *Manna – Vitneja testa rezultātu apkopojums*

Table 6 Summary of Mann-Whitney test results

Jautājums	Pētījuma sākumā			Pētījuma beigās		
	Vidējais vērtējums		p	Vidējais vērtējums		p
	Vecāki	Skolotāji		Vecāki	Skolotāji	
Didaktiskās spēlēs bērns uzreiz saprot, ko Jūs no viņa prasāt	6,6	4,4	,212	5,0	6,0	-
Kad bērns redz kartiņas ar bildi, bērns izmanto pilnus teikumus tās aprakstīšanai	7,6	3,4	,020	6,1	4,9	-
Cik vārdus teikumā bērns izmanto bildes aprakstīšanai	7,0	4,0	,050	6,2	4,8	-
Jūs pamanījāt bērna runā pozitīvas izmaiņas**	-	-	-	5,8	5,2	-

Pētījuma beigās statistiski atšķirības nozīmīgas atbildēs netika konstatētas. Iespējams, autoram izdevās pievērst vecāku uzmanību tam, cik pareizi bērns runā, kas varētu liecināt, ka abas puses skatās uz problēmu vienādi, notikusi pozitīva sadarbība, kas ir viens no priekšnosacījumiem sekmīgai bērna saistītās runas attīstībai.

Spēle tika izmantota pieredzējušas skolotājas - ekspertes klātbūtnē. Eksperte atsauksmē pauž viedokli, ka *“didaktiskā spēle "Izveido teikumu" ir labs runas stimulators, kas attīsta vārdu krājumu un sakarīgu runu. Šīs spēles gaitā bērni attīsta un nostiprina iepriekš apgūtās valodas zināšanas un runas prasmes, mācās lietot gramatiski pareizus teikuma veidošanas modeļus. Spēles priekšrocība ir tas, ka tā nodrošina bērna un pieaugušā kopīgu radošumu.*

Spēle ietver dažādas iespējas, kā tas izmantot, lai izveidotu 2, 3, 4, 5 vārdu teikumu ar dažādiem lietvārdiem un īpašības vārdiem. Spēle ir interesanta un ieteicama bērniem vecumā no 4-5 gadiem, kā arī vecākiem bērniem (5-7 gadi), ja bērniem ir problēmas ar runas attīstību.

Tādējādi šī spēle ļauj paplašināt attīstības vidi, palielināt interesi par runas aktivitātēm un veido pozitīvu attieksmi pret mācīšanos bērnā un pieaugušajā”.

Bērnu vecāki vairāk paļaujas uz izglītības iestādes pedagogiem un specialistiem. Vecākiem ir jāskaidro un jāpasniedz informācija par nepieciešamību pašiem nodarboties mājās. Vecāku loma bērnā runas attīstības uzlabošanai ir ļoti vērtīga, jo vecāki pazīst savu bērnu labāk nekā citi, un tikai

mājās var izveidot bērnam labvēlīgo vidi, kas veicinās bērna runas attīstību un to ātrumu. Nepieciešama cieša sadarbībā starp skolotājiem un vecākiem, lai vecākiem būtu izpratne uz ko, kam un kurā brīdī nepieciešams pievērst uzmanību.

Secinājumi **Conclusions**

1. Runa ieņem ļoti svarīgu vietu bērna attīstībā, un no tās ir atkarīga citu garīgo funkciju attīstība. Tāpēc ļoti svarīgi savlaicīgi pievērst uzmanību bērna runas attīstībai un traucējumu novēršanai. Jo agrīnāk tiek konstatēts, ka bērnam ir valodas traucējumi, jo ātrāk un vienkāršāk tos var novērst. Bieži vien par valodas traucējumu cēloni var būt bērna garīgais stāvoklis. Viens no vecāku un pirmsskolas pedagogu pamatuzdevumiem ir sekot bērna attīstībai atbilstoši bērnu vecumam, kā arī strādāt individuāli ar bērnu, lai tas neatpaliek savā attīstībā no citiem vienaudžiem.
2. Bērna runas attīstībai nepieciešama sadarbība - bez vecāku līdzdalības korekcijas procesā rezultāta nebūs. Vecāku loma bērnā runas attīstības uzlabošanai ir ļoti vērtīga, jo vecāki pazīst savu bērnu labāk nekā citi, un tikai mājās var izveidot bērnam labvēlīgo vidi, kas veicinās bērna runas attīstību un to ātrumu. Bērna uzticība saviem vecākiem arī labi ietekmē šo procesu. Pirmsskolas skolotājam, organizējot mācību procesu bērnam ar valodas attīstības traucējumiem saistītās runas pilnveidei, nepieciešams vienmēr padomāt, kurā brīdī un kādā veidā iesaistīt vecākus.
3. Skolotājam jākoncentrējas uz bērna stimulēšanu un motivēšanu konkrētai darbībai, to rūpīgi jāsaplāno un jāsniedz nepieciešamais mācību un emocionālais atbalsts, un jāorganizē atbilstošo vidi, lai bērna darbības process būtu nepārtraukts. Tas ietekmē beigu rezultātu. Nepieciešamais skolotāju minimums ir prasme atšķirt didaktisko spēli no citām spēles formām. Izmantojot spēļu tehnoloģijas, skolotājs nedrīkst aizmirst, kā spēlējoties bērns apmierina savas pamatvajadzības, apgūst tādas aktivitātes kā darbs un mācības, attīstās un veidojas kā personība. Tāpēc skolotājam bērnu rotaļnodarbību organizēšanā jābūt atbildīgam, paļaujoties uz pedagoģijas pamat zināšanām. Un tikai skolotājs, kuram piemīt izpratne par spēlēm un to nozīmi, var sasniegt augstus rezultātus darbā ar bērniem.

4. Didaktiskās spēles un rotaļas bērniem gan mācības, gan darbs, gan nopietna audzināšanas forma. Didaktiska spēle ir vērtīgs līdzeklis garīgas aktivitātes audzināšanā, tā aktivizē psihiskos procesus, izsauc pirmsskolnieka dzīvo interesi par zināšanas procesam. Spēle palīdz padarīt jebkuru mācību materiālu aizraujošu, izsauc bērnos dziļu gandarījumu, stimulē darbību, atvieglo zināšanu apgūšanas procesu.
5. Didaktiskas spēles un rotaļas ir viens no pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas un mācīšanas līdzekļiem. Bērns mācās spēlējoties un spēlējās mācoties, jo spēle ir viena no pamatdarbībām bērnu vecumā, un viņš to prot visslābāk. Ar spēles un rotaļas palīdzību bērns apgūst apkārtējo pasauli, savukārt to trūkums negatīvi ietekmē personības veidošanos.
6. Veiktie pētījumi parāda to, ka spēļu "Izveido teikumu" pielietošana un pastāvīga izmantošana visai efektīvi palīdz bērnam attīstīt prasmes bildes aprakstīšanai izmantot vismaz divas vai trīs vārdus, nevis ar vienu, kā bija pirms pētījuma.
7. Anketēšana parāda, ka valodas traucējumu novēršanā, vecāki vairāk paļaujas uz izglītības iestādēs pedagogiem. Didaktisko spēļu neesamība mājās ir viens no pierādījumiem, kā mājas ar bērniem nenodarbojas (slinkumā, nezināšanas vai cita iemesla dēļ).

Summary

Speech takes a very important place in the development of a child, and the development of other mental functions depends on it. Therefore, it is very important to pay attention to the development of the child's speech in time and to prevent disorders. As earlier it is detected that a child has language disorders, as faster and easier they can be corrected.

The development of a child's speech requires cooperation - without the participation of parents, there will be no result in the correction process. The role of parents in improving a child's speech development is very valuable, because parents know their child better than others, and only at home can you create a favorable environment for the child, which will promote the development of the child's speech and its speed.

The teacher should focus on stimulating and motivating the child for a specific activity, carefully plan it and provide the necessary educational and emotional support, and organize the appropriate environment so that the child's activity process is continuous. This affects the final result.

Didactic games and games for children are both learning and work as well as a serious form of education. A didactic game is a valuable tool for raising mental activity, it activates mental processes, arouses a preschooler's lively interest in knowledge of the process.

Didactic games and games are one of the means of raising and teaching preschool children. A child learns by playing and plays by learning, because play is one of the basic activities in childhood, and he is the least good at it.

The questionnaires show that parents rely more on the educators in the educational institutions to prevent language disorders. The absence of didactic games at home is one of the evidences of how the home does not deal with the children (due to laziness, ignorance or any other reason).

Literatūra

References

- Alpern, G.D. (2009). *Developmental Profile 3. DP-3 Manual*. Western Psychological Services, Los Angeles. Retrieved from http://rehabtronics.co.za/wp-content/pdf/ot/Therapro_Assessments_Catalog-2014.pdf
- Andreev, V. I. (2012). *Pedagogika tvorcheskogo samorazvitija: Innovacionnyj kurs. Kn. 2. Kazan'*. Retrieved from <https://logos-press.ru/docs/pedagogika.pdf>
- Barbosa, C., Vasquez, S., Parada, M. A., Gonzalez, J. C. V., Jackson, C., Yanez, N. D., ... & Fitzpatrick, A. L. (2009). The relationship of bottle feeding and other sucking behaviors with speech disorder in Patagonian preschoolers. *BMC pediatrics*, 9(1), 1-8. DOI: <https://doi.org/10.1186/1471-2431-9-66>
- Becker, K.P. & Sovak, M., (1981). *Speech therapy*. Medicine.
- Beard, A. (2018). Speech, language and communication: a public health issue across the lifecourse. *Paediatrics and Child Health*, 28(3), 126-131. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paed.2017.12.004>
- Blūmentāle I., Kalēja I., Klatenberga I., Kuške S., Vabale A.(2014). *Rokasgrāmata runas, valodas un dzirdes attīstībā un traucējumu izzināšanā. 1.daļa*. Rīga: Latvijas Audiologopēdu Asociācija.
- Bondarenko, A.K. (1991). *Didakticheskaja igra v detskom sadu*. M.: Prosveshhenie.
- Brumbach, A.C.D., Goffman, L. (2014). Interaction of language processing and motor skill in children with specific language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 57(1), 158–171 lpp. DOI: [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2013/12-0215\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2013/12-0215))
- Fenson, L., Marchman, V.A., Thal, D.J., Dale, P.S., Reznick, J.S., Bates, E. (2007). *MacArthur-Bates communicative development inventories*. 2nd ed. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing Co.. Retrieved from https://uh.edu/class/psychology/dcbn/research/cognitive_development/_docs/mcdigestures.pdf

- Friedrich, M., Wilhelm, I., Born, J., Friederici, A.D. (2015). Generalization of word meanings during infant sleep. *Nature Communications*, 6. DOI: <https://doi.org/10.1038/ncomms7004>
- Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. 69. lpp. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.
- Markus, D. (2007) Bērns runā kultūras pasaulē. Rīga: Rasa ABC, 160 lpp.
- Mashburn, A.J., Pianta, R.C., Hamre, B.K., Downer, J.T., Barbarin, O.A., Bryant, D., Howes, C. (2008). Measures of classroom quality in prekindergarten and children's development of academic, language, and social skills. *Child Development*, 79(3), 732–749. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01154.x>
- Pânișoară, G., Ghiță, C., Lazăr, I., & Făt, S. (2019). Study on the Development of Personality Traits in Children with Language Disorders and Children without Language Disorders. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 10(2), 37-46. Retrieved from <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=03dbd50f-f4b6-4c41-952c-d7f674c01d9e%40redis>
- Pelucchi, B., Hay, J.F., & Saffran, J.R. (2009). Statistical learning in a natural language by 8-month-old infants. *Child Development*. 80(3):674–685. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01290.x>
- Petty, K. (2016). *Developmental milestones of young children* (rev. edn). St Paul, MN: Redleaf Press.
- Problemy rechevogo ontogeneza i dizontogeneza* (2017). Retrieved from https://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2018/03/05/sbornik_ontogenez.pdf
- Ruzskaja, A.G. & Rejnstejn, A.J. (1999). *Hrestomatija po teorii i metodike razvitija rechi detej doshkol'nogo vozrasta: uceb. posobie dlja studentov doshk.* Otd-nij i fak. vyssh. i sred. ped. uceb. Zavedenij. M.
- Sharp, H., Hillenbrand, K. (2008). Speech and Language Development and Disorders in Children. *Pediatric Clinics of North America*, Volume 55, 91-106. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2008.07.007>
- Skola 2030 (2019). *Pirmsskolas Kompetenču pieeja mācību programma*. Retrieved from <file:///C:/Users/37126/OneDrive/Documents/m%C4%81c%C4%ABbu%20jomas%20programas/programma%202019%20komp.%20pieja.pdf>
- Skola2030 (2020). *Bērns mācās rotaļājoties*. Retrieved from <https://skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/berns-macas-rotalajoties>
- Stangaine, I. (2014). *Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās*. Promocijas darbs. Retrieved from: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/45275/i_stangaines_disertacija.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tomele, G. (2022). *Bērna valodas attīstības veicināšana un valodas traucējumu korekcija Montesori pedagoģijas aspektā*. Promocijas darbs. Liepāja: LiepU.
- Torres, F., Fuentes-López, E., Fuente, A., & Sevilla, F. (2020). Identification of the factors associated with the severity of the speech production problems in children with comorbid speech sound disorder and developmental language disorder. *Journal of Communication Disorders*, 88, 106054. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2020.106054>

- Voroshina, L.V. (2020). *Teorija i metodika razvitija rechi u detej v 2 ch. Chast' 1. Mladshaja i srednjaja gruppy DOU: prakticheskoe posobie dlja srednego professional'nogo obrazovanija*. Moskva: Izdatel'stvo Jurajt. Retrieved from <https://urait.ru/bcode/454530>
- Werker, J.F., Yeung, H.H, Yoshida K.A. (2012). How do infants become experts at native-speech perception? *Current Directions in Psychological Science*, 21(4), 221–226. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F0963721412449459>